

Література

Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Н.Д. Арутюнова. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с. *ВТССУМ*: Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ "Перун", 2003. – 1440 с. *Загнітко А.П.* Теоретична граматики української мови: Морфологія. Синтаксис / А.П. Загнітко. – Донецьк: Бао, 2011. – 992 с. *Bergmann R.* Relativsatz-Probleme in Grammatiken der deutschen Gegenwartssprache / Rolf Bergmann // *Studien zur deutschen Grammatik. Festschrift für Johannes Erben zum 60. Geburtstag* / Hrsg. E. Koller, H. Moser. – Innsbruck: Innsbrucker Beiträge 25, 1985. – S. 51-66. *Brandt M.* Weiterführende Nebensätze. Zu ihrer Syntax, Semantik und Pragmatik / Margareta Brandt. – Stockholm: Almquist & Wiksell International, 1990. – 141 S. *Eisenberg P.* Grundriß der deutschen Grammatik / P. Eisenberg. – Stuttgart/Weimar: Metzler, 1994. – 581 S. *Engel U.* Deutsche Grammatik / U. Engel. – Heidelberg: Groos; Tokyo: Sansyusya Publ., 1988. – 888 S. *Helbig G.* Was sind "weiterführende Nebensätze"? // *Deutsch als Fremdsprache* / G. Helbig. – Leipzig: Herder-Institut der Karl-Marx-Universität, 1980. – №.1. – S. 13-22. *Holly W.* Weiterführende Nebensätze in sprachgeschichtlicher Perspektive // *Zeitschrift für germanische Linguistik* / Werner Holly. – Berlin: De Gruyter Mouton, 1988. – №. 16. – S. 310-322. *Weinrich H.* Textgrammatik der deutschen Sprache / Weinrich H. – Mannheim [u.a.]: Dudenverlag, 1993. – 1111 S. *Zifonun G.* Grammatik der deutschen Sprache (in 3 Bänden) / G. Zifonun, L. Hoffmann, B. Strecker u.a. – Berlin; N. Y.: Walter de Gruyter, 1997. – 2569 S.

УДК 811.111'42

ПІДГОРНА А.Б.

(Запорізький національний технічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНІВ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Д. БРАУНА «DECEPTION POINT»)

В статті розглядаються особливості функціонування термінів в художньому творі. Матеріалом дослідження виступає роман Д. Брауна «Deception Point». Насиченість твору термінами різних галузей знань та їх структурне і функціональне різноманіття демонструє специфічну роль термінології у досягненні автором свого задуму.

Ключові слова: термін, функції, номінація, аббревіація, багатокomпонентний термін, авторський задум.

Подгорная А. Б. Особенности функционирования терминов в художественном тексте (на материале романа Д. Брауна «Deception Point»). В статье рассматриваются особенности функционирования терминов в художественном тексте. Материалом исследования выступает роман Д. Брауна «Deception Point». Насыщенность произведения терминами разных областей знаний, а также их структурное и функциональное разнообразие демонстрирует специфичность роли терминологии в реализации автором своего замысла.

Ключевые слова: термин, функции, номинация, аббревиация, многокомпонентный термин, авторский замысел.

Pidgorna A. B. The Peculiarities of Terms Functioning in a Literary Text (on the basis of D. Brown's novel «Deception Point»). The article considers the peculiarities of terms functioning in a literary text. The material of the research is D. Brown's novel "Deception Point". The abundance in terms of different fields as well as their structural and functional variability in the novel proves the specific role of terminology in realization of the author's conception.

Key words: term, functions, nomination, abbreviation, multicomponent term, author's conception.

Загальновідомо, що основною сферою функціонування термінів є спеціальні тексти (наукові, технічні тощо). Однак, в останні роки терміни все частіше застосовуються в художніх творах як для виконання своєї безпосередньої функції – номінативно-дефінітивної, так і для додаткового «антуражу», що сприяє створенню необхідної атмосфери твору та реалізації авторського задуму. Здебільшого це пов'язано із зростанням ролі наукових і технологічних досягнень та інновацій в сучасному світі.

Отже, метою цієї статті є продемонструвати структурне та функціональне різноманіття термінів, що використовуються авторами сучасних художніх творів задля реалізації свого художнього задуму. Для досягнення поставленої мети передбачається виконання таких завдань: визначити термін як поняття та окреслити його основні ознаки; встановити роль терміну у художньому тексті; проілюструвати структурне різноманіття термінів та особливості їх функціонування в літературних творах.

Об'єктом дослідження у роботі є терміни у художніх текстах, а **предметом** – їх специфічна роль у цих текстах, структурна варіативність та особливості функціонування.

Матеріалом дослідження було обрано роман сучасного англомовного письменника Дена Брауна "Deception Point". Вибір обумовлено надзвичайною насиченістю твору термінологічними одиницями різної структури і різних спеціальних галузей знань, що дає

можливість найширше розкрити зазначену проблематику.

Під терміном (лат. *terminus* «границя, кінець, межа») зазвичай розуміється мовний засіб вираження спеціального поняття. А отже багато науковців дають схожі визначення: термін – це слово чи словосполучення, що використовується для позначення понять певної спеціальної галузі знань (науки, техніки тощо) [Ахманова 1957, с. 95-96; Карабан 2004, с. 315; Квитко 1976, с. 21]. Таким чином, самим визначенням терміну окреслюється, де він функціонує – спеціальна галузь знань, а основною функцією терміну в цій сфері називається номінація понять. Саме тому нетиповим вважається використання термінів в текстах художнього стилю, адже там головну роль відіграє не номінативна, а естетична функція. Точність, однозначність та емоційна нейтральність як основні характеристики терміну [Коваленко 2001, с. 257] також не дуже корелюють з образністю художніх творів.

Останнім часом, однак, все більше текстів художньої літератури характеризуються наявністю в них термінів. Звичайно метою авторів у такому випадку є, перш за все, досягнення реалістичності, і терміни спрямовані номінувати. Однак, як демонструє стилістичний аналіз таких творів, терміни в них є багатфункціональними. Вони можуть застосовуватись не лише для найменування понять, а і для надання певного колориту (наукового, технічного, технологічного тощо), створення потрібної атмосфери, на тлі якої розгортатимуться події твору.

Так, роман Дена Брауна “*Deception Point*”, що занурює читачів у самий центр передвиборчого конфлікту двох найпопулярніших кандидатів на пост президента США, має у своєму розпорядженні цілий арсенал наукових та технічних термінів різної структури для того, щоб упевнити читача у реалістичності подій та певній професійній приналежності персонажів твору – працівників НАСА, провідних науковців країни, інформаційних аналітиків тощо. В романі робиться акцент на значущості ролі наукових досліджень та технологічних розробок при досягненні політичного впливу у сучасному високотехнологічному суспільстві:

America's leadership role in the future could only be secured through technological superiority [Brown 2011, с. 102].

Саме тому наука та все, що з нею пов'язано, відіграє першочергову роль в романі, ключовою темою якого є політичні «ігри».

Аналізуючи терміни, що застосовуються автором твору, слід, перш за все, відзначити їх тематичне різноманіття, тобто відношення до різних професійних сфер. Перелік галузей, терміни яких активно функціонують в романі, досить численний. Так, при аналізі було виявлено терміни таких спеціальних сфер:

- 1) біології (*jointed appendages, external skeletons, cerebral cortex, heart rate, brain, cornea, lens*);
- 2) геології (*fault analysis, fossil fuel reserves, a rock, core dating measurements, extraction pit*);
- 3) океанології (*ocean mapping, a water pocket*);
- 4) гляціології (*solid ice floor, ice shelf, melting, ice pellets*);
- 5) географії (*hemisphere, coast, island, subsurface density*);
- 6) авіабудування (*a twin-rotor transport helicopter, a chopper, an engine, a fuel injection system*);
- 7) військової справи (*run a mission, a covert operation, a hostage, a unit, a controller, surveillance duty, Special Ops force, a flare gun, a nonlethal concussion grenade, a laser-guided anti-armor missile*);
- 8) економіки (*return on the investment, installment, price services, market value, budget overruns, budget cuts, government overspending, assets, tax cuts, to allocate funds, payrolls*);
- 9) політики (*elections, presidential immunity, to ratify an act, to go negative in a campaign, in-house debates, to switch camps, national security, foreign terrorism, a high-profile official, voter*

support, an emergency private briefing, to veto the request, conflicts of interests);

10) новітніх технологій (*satellite dish array, voice recognition software, a CrypTalk device, a spectrograph, a microrobot's parabolic amplifier, an intercept installation*).

Можна сказати, що письменник іноді навіть надмірно термінологізує мовлення персонажів аби продемонструвати науковість їх мислення:

Although the PODS satellite is in orbit and functioning well, we have a minor setback with the onboard computers...Specifically, the FIR filters has a faulty vortex index, which means the PODS anomaly-detection software is not functioning properly [Brown 2011, с. 343].

I'll admit there are very deep parts of the ocean floor that oceanographers call dead zones. We don't really understand them, but they are areas in which the current and food sources are such that almost nothing lives there. Just a few species of bottom-dwelling scavengers [Brown 2011, с. 368].

В наданих вище реченнях спостерігаються не лише численні термінологічні одиниці, а і лексеми та вирази, що є вочевидь атрибутами наукового стилю мовлення, наприклад, *specifically* та *admit*. Цим автор, так би мовити, показує певну звичку персонажів, які є науковцями, розмовляти «науково», навіть, у своєму повсякденному спілкуванні. У той же час ці ж приклади показують, що репліки персонажів є свого роду поясненням ситуації, хоч і з великою кількістю термінів. Ці пояснення є безсумнівно необхідними, адже текст є все ж таки художнім, що передбачає достатньо широке коло читачів, які вірогідно недостатньо добре розуміються на наукових явищах, що згадуються автором.

Окрім власне термінів та книжкової лексики, реалістичності професіоналізму героїв додає і використання автором у їх мовленні різноманітних професіоналізмів: *split tail* [Brown 2011, с. 69], *Navy Seals* [Brown 2011, с. 70], *CrypTalk* [Brown 2011, с. 81], *flash bang* [Brown 2011, с. 263], *black budget* [Brown 2011, с. 423] тощо. Зустрічаються в романі також і професійні жаргонізми, які характеризуються, на відміну від власне термінів, експресивністю та відсутністю вмотивованості: *high-low* [Brown 2011, с. 247], *Siamese insurance* [Brown 2011, с. 476]. І професіоналізми, і жаргонізми оприроднюють спілкування персонажів, надають йому емоційності, хоч і з професійним відтінком. Діалог виглядає так, ніби герої дійсно розмовляють з тими, хто розуміється на цій спеціальній лексиці.

У той же час автор урізноманітнює термінологію твору не лише тематично та за типами. Різняться терміни, що зустрічаються у творі, і за структурою. Навіть, якщо взяти найширшу із існуючих класифікацій термінів, в романі можна відшукати приклади майже до кожної позиції. Так, проілюструємо структурну різноманітність термінів роману на основі класифікації, запропонованої А.С. Д'яковим, Т.Р. Кияком та ін. [Д'яков 2000, с. 13-14]:

1. Терміни-кореневі слова:

1) корінна непохідна лексика (*polls, a rock*);

2) запозичена непохідна лексика (*atom, cable, pilot, satellite, cornea, system*).

2. Похідна лексика:

1) терміни, утворені за допомогою суфіксації (*extraction, pressurization, a geologist, compression*);

2) терміни, утворені за допомогою префіксації (*a megaplume, to rehomogenize, pre-existing*).

3. Терміни-складні слова (*a seafloor, an aircraft, headphones, payrolls, payload, snowplow, blueprints, a starboard*).

4. Терміни словосполучення (*a welding torch, a transmission machine, a fuel injection system, a single flying saucer, an emergency ventilation supply regulator*).

5. Терміни аббревіатури (*PDD, CAG, SWAT operations, NASA, EOS program, PODS*).

6. Літерні умовні позначення.

7. Символи (знаки), наприклад, математичні, хімічні, астрономічні тощо.

8. Номенклатура (*OH-58D Kiowa Warrior helicopter, X-33 space plane, F-14 Tomcat Split*

Tail, G4 jet).

Відсутніми є у романі лише приклади літерних умовних скорочень та символів. І це зрозуміло, адже враховуючи широке коло читачів-неспеціалістів, ці позначки все рівно потребували б пояснення. Тому у тих нечисленних випадках, де їх можна було б використати на сторінках роману, автор віддає перевагу повним формам – *feet, degrees, kilohertz* тощо.

У той же час окремої уваги потребує використання автором аббревіатур – як ініціальних, так і акронімів. Окрім достатньо розповсюджених аббревіатур (*CIA, CEO, NASA, FBI*), Ден Браун активно вживає і велику кількість спеціальних (*NSA, NRO, EMS, PODS*). Однак, тут також спостерігається його орієнтація на реципієнта, адже кожне перше вживання таких вузькогалузевих аббревіатур має їх пояснення неподалік:

“Mike,” she said, “I need help lifting the GPR off the sled.” Tolland helped her unpack the Ground Penetrating Radar and position it on the ice [Brown 2011, с. 225].

Автор інкорпорує пояснення аббревіатур так, що воно не виглядає зайвим у тексті твору. У наданому вище прикладі ми спостерігаємо перше вживання аббревіатури *GPR* у прямій мові персонажу, що виглядає природно для мовлення спеціаліста, котрий розуміється на таких приборах. Пояснення для читача йде далі, вже у мові автора, який описує дії науковця. Таким чином, зберігається і природність мовлення персонажу, і зрозумілість тексту читачем.

У наступному прикладі письменник включає розшифровку аббревіатури у діалог персонажів. Однак, передбачаючи, що навіть повна назва може викликати питання у читача, він додатково надає пояснення нижче і у мові автора:

“Who’s that?” Gabrielle said, suspicious the photos might be fake.

“A big shot from the SFF.”

Gabrielle was doubtful. “The Space Frontier Foundation?”

The SFF was like a “union” for private space companies [Brown 2011, с. 211].

Деякі аббревіатури-акроніми у творі можна навіть віднести до професійних жаргонізмів (*INSPIRE – the Interactive NASA Space Physics Ionosphere Radio Experiment; LOBSTER – Lonely Oceanic Biologists Sharing Totally Eccentric Research; POTUS – President of the United States*), які додають мовленню персонажів емоційного забарвлення і, у деяких випадках, деякої таємничості через свою незрозумілість.

Окрім аббревіатур, автором роману активно використовуються і терміни-скорочення (*a class sub – classified submarine, a telecom satellite – a telecommunication satellite, a recon report – a reconnaissance report, high-res photos – high resolution photos, the intel community – the intelligence community*). Скорочення відіграють у творі ту ж функцію, що і аббревіатури, однак, на відміну від аббревіатур, вони не мають пояснень-розшифровок, що іноді вимагає від читача певних додаткових зусиль для їх повноцінного розуміння.

Без пояснень подаються автором і латинські терміни, наприклад, *Sphyrna mokarran* або *affidavit*. Відсутність пояснень у першому випадку передбачає безсумнівне розуміння читачем традиційності використання латинських назв при номінації певних видів флори або фауни. У другому ж випадку з латинським терміном *affidavit* здається недоречним використання його у художньому творі без жодних пояснень, адже контекст не допомагає розкрити сутність процедури повністю.

Говорячи про особливості та активність функціонування термінів в романі Дена Брауна “*Desertion Point*”, не можна не згадати про залучання автором термінологічних одиниць до утворення різноманітних стилістичних прийомів: епітетів (*behind-the-scenes donations, in-house debates, black budget*); метафор (*satellite dishes, a flying saucer, butterfly eyelets, a wind sock, to jump into the polls, to surge in the polls, to leak the information*); порівнянь (*...like cartridges in a shotgun; ...like a set of clogged gears; ...like seismic tremors*).

Відзначимо, однак, що деякі з наданих вище прикладів є укоріненими у сучасній англійській мові сполученнями, які, хоч і були створені на основі метафоричного переносу, виконують натеper виключно номінативну функцію і майже позбавлені експресивності. До

таких віднесемо термінологічні словосполучення *behind-the-scenes donations, in-house debates, black budget, satellite dishes, a flying saucer, butterfly eyelets, a wind sock*.

Отже, проведений аналіз роману Дена Брауна "Desertion Point" на предмет використання в ньому термінів показав, що не зважаючи на відсутність прямої асоціативності термінів із художніми творами, термінологічні одиниці знайшли своє місце в літературному стилі. Автори застосовують їх для номінації понять науки і техніки, використовують їх при утворенні стилістичних прийомів, малюють за їх допомогою реалістичний фон для розгортання сюжету, створюють необхідну атмосферу та настрої. Тематична та структурна різноманітність термінів, виявлених при аналізі, доводить їх безсумнівний потенціал як для творців художньої літератури, так і для тих, хто досліджує їх творчість. **Перспективними** здаються подальші дослідження у цьому напрямку на матеріалі творів інших авторів з метою порівняння і отримання більш обґрунтованих висновків.

Література

Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии / О.С. Ахманова. – М.: Учпедгиз, 1957. – 157 с. Д'яков А.С. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько. – К.: Вид. дім «КМ Academia», 2000. – 218 с. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с. Квитко І.С. Термін в научному тексті / І.С. Квитко. – Львів: Вища школа, 1976. – 128 с. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: навчальний посібник / А.Я. Коваленко. – К.: КНУ ім. Шевченка, 2001. – 290 с. Brown D. Desertion Point: novel / Dan Brown. – L.: Corgi Books, 2011. – 585 p.

УДК 811.133.1'42

ТУЧКОВА О.О.

(Київський національний лінгвістичний університет)

КОЛІР ЯК ВИД ХУДОЖНЬОЇ ДЕТАЛІ У ФРАНЦУЗЬКИХ ЖІНОЧИХ АВТОБІОГРАФІЧНИХ РОМАНАХ

У статті розглядається колір як вид художньої деталі у французьких жіночих автобіографічних романах. Підходи передачі кольору різняться. Основну увагу приділено лексичним і стилістичним способам представлення кольору. Визначено прагматичні цілі кольору в автобіографічних романах письменниць ХХ сторіччя.

Ключові слова: колір, художня деталь, образ автор-жінка, французький жіночий автобіографічний роман.

Тучкова Е.А. Цвет как вид художественной детали во французьких женских автобиографических романах. В статье цвет изучается в качестве художественной детали французских женских автобиографических романов. Подходы к передаче цвета отличаются. Основное внимание уделено лексическим и стилистическим способам передачи цвета. Определены прагматические цели употребления цвета в автобиографических романах писательницами ХХ века.

Ключевые слова: цвет, художественная деталь, образ автора-женщины, французский женский автобиографический роман.

Tuchkova O.O. Color as artistic detail in French women autobiographical romans. The article deals with color as artistic detail in French women autobiographical romans. Approach to the methods of color reflection are different. Attention is paid to lexical and stylistic means of color reflection. Pragmatic aims of color are determined in French women autobiographical romans of XX century.

Key words: color, artistic detail, image of author-woman, French women autobiographical romans.

Художня деталь – особливо значущий елемент художнього образу, виразні подробиці у творі, які несуть смислове та ідейно-емоційне навантаження. Хоча деталь невелика за текстовим об'ємом, вона здатна передати максимальну кількість інформації. Завдяки деталі в одному чи декількох словах можна отримати яскраве уявлення про персонажа (його зовнішність, характер), інтер'єр, певні обставини. Художня деталь передає найчастіше зовнішню ознаку складного явища, виступає матеріальним репрезентантом певних фактів чи процесів. Залежно від функцій, які виконує художня деталь, пропонується така класифікація типів художньої деталі: зображувальний, уточнюючий, характерологічний. Зображувальна деталь орієнтована на створення зорового образу. Найчастіше вона входить до якості